

TĚŠÍNSKO V PROMĚNÁCH STALETÍ

SBORNÍK PŘEDNÁŠEK Z LET 2008–2009
K DĚJINÁM TĚŠÍNSKÉHO SLEZSKA

RADIM JEŽ – DAVID PINDUR (EDD.)

MUZEUM TĚŠÍNSKA – MATICE SLEZSKÁ
ČESKÝ TĚŠÍN 2010

© Muzeum Těšínska v Českém Těšíně, 2010

ISBN 978-80-86696-12-6

OBSAH

- 7 Slovo úvodem
RADIM JEŽ – DAVID PINDUR

Těšínsko ve středoevropském kontextu

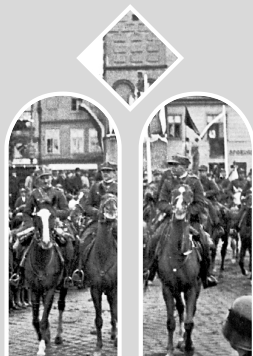
- 13 Přemyslovští králové a slezští vévodové v době vrcholného středověku
ROBERT ANTONÍN
- 25 Hornoslezská knížata a jejich role v lucemburské politice do konce 14. století
MARTIN ČAPSKÝ
- 37 Hornoslezská knížectví v napěťové ose mezi Krakovem, Budínem a Prahou
MARTIN ČAPSKÝ
- 57 „Velcí“ těšínsští Piastovci
Politické kariéry Kazimíra II. (†1528) a Václava III. Adama (†1579)
RADIM JEŽ
- 71 Valašská kolonizace na Těšínsku v 16.–18. století
JAN AL SAHEB
- 79 Reformace a počátky rekatolizace v Těšínském knížectví
DAVID PINDUR
- 93 Manželky těšínských Piastovců – soužití z rozumu, či lásky?
RADIM JEŽ
- 107 Mocenskopolitický konflikt o Slezsko v letech 1740–1742 a jeho průběh na Těšínsku
JAN AL SAHEB
- 119 Rozdělené Slezsko v době modernizace
(Od slezských válek do konce Velké války 1740–1918)
DAN GAWRECKI
- 137 Slezsko po roce 1918
MARIE GAWRECKÁ
- 149 Těšínsko v proměnách československo-polských vztahů 1918–1938
IVO BARAN

Varia

- 163 Slezsko a Těšínské Slezsko na starých mapách
ZBYŠEK ONDŘEKA
- 185 Hradní vrch v Těšíně
RADIM JEŽ – DAVID PINDUR
- 201 Pevnostní stavitelství na příkladu fortifikací Těšínského Slezska –
Jablunkovské šance
MARTIN KRŮL
- 215 Heraldické památky Těšínska
KAREL MÜLLER
- 225 Nejstarší dějiny farního kostela v Horních Domaslavicích
(k 250. výročí vysvěcení současného kostela)
DAVID PINDUR
- 237 Staré noviny v Těšíně
GABRIELA CHROMCOVÁ
- 245 Matiční činnost ve Slezsku
VLASTIMIL KOČVARA
- 255 Soupis vyobrazení
- 261 Jmenný rejstřík
- 273 Místní rejstřík
- 281 Autoři příspěvků

IVO BARAN

TĚŠÍNSKO V PROMĚNÁCH ČESKOSLOVENSKO-POLSKÝCH VZTAHŮ 1918–1938

Se zhroutil habsburské monarchie v říjnu 1918 se objevila otázka, jakým způsobem by mělo být Těšínsko rozděleno mezi nově vznikající státy Polsko a Československo. Představitelé obou národností v regionu se domnívali, že na této otázce se nějakým způsobem dohodli jejich exiloví reprezentanti v Paříži. Tak tomu však nebylo. Zahraniční představitelé Čechů a Poláků se sice obecně shodovali na tom, že by se Těšínsko mezi oba státy mělo nějak rozdělit, ale k žádné konkrétní dohodě mezi nimi nedošlo.

Stejně jako v jiných částech habsburské monarchie došlo i na Těšínsku s blížícím se rozpadem monarchie k vystoupení představitelů jednotlivých národností, kteří usilovali o zajištění daného území pro svůj budoucí stát. Nejdříve s nárokem na připojení Těšínska vystoupili místní polští představitelé, kteří 19. října 1918 ustavili svůj orgán pod názvem Národní rada Těšínského knížectví (Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego). O něco později je následovali Češi, kteří 30. října ustavili Zemský národní výbor pro Slezsko.

Tím se ovšem polské a české nároky dostaly do sporu. V napjaté situaci a tváří v tvář obtížným sociálním problémům se počátkem listopadu zástupci Národní rady i Zemského národního výboru rozhodli uzavřít dohodu, kterou si správu nad Těšínskem rozdělili. Demarkační linie mezi územím, které spadalo pod správu Národní rady a Zemského národního výboru, byla stanovena podle národnostního složení obecních zastupitelstev. Tato hranice probíhala o 10–15 kilometrů západněji v porovnání s dnešní hranicí mezi Polskem a Českou republikou na Těšínsku, takže města jako Karviná, Bohumín, Těšín, Třinec či Jablunkov se ocitla na polské straně. Celkově se pod

Hotel Hnědý jelen („Brauner Hirsch“) na náměstí v Těšíně na pohlednici kolem r. 1910. Zde byli ubytováni členové mezinárodní komise, která řešila problematiku dělení Těšínska. Komise přijela do Těšína na konci ledna 1920 a jejím hlavním úkolem bylo zamezit vzrůstu vzájemných antipatií mezi českým a polským obyvatelstvem, dále pak zajistit podmínky k provedení plebiscitu (hlasování o příslušnosti k Československu, či Polsku) a následnému určení nových státních hranic. Po dlouhých jednáních nakonec k plebiscitu nedošlo, a proto o dělení Těšínska musela rozhodnout konference velmocí v Paříži 28. července 1920. Československu připadlo 56 % původního historického území Těšínského knížectví s 311 183 obyvateli (dle sčítání z r. 1921).

správou Národní rady ocitlo 77 % území Těšínského knížectví. Dle této dohody šlo o provizorní rozdělení pravomocí, které nijak nepředjímá definitivní hranici mezi oběma státy. Zpočátku probíhalo vše podle plánu, ale asi po 14 dnech se začaly stále silněji projevovat polské snahy o přeměnu provizorního rozdělení pravomocí na sporném území v trvalou hranici mezi oběma státy. To vyvolalo protesty české strany, které však Národní rada ignorovala. Vztahy mezi Zemským národním výborem a Národní radou se proto neustále zhoršovaly a množily se vzájemné konflikty. Koncem listopadu 1918 pak byly vyhlášeny polskou Moraczewského vládou volby do ústavodárného shromáždění, jež se měly 26. ledna 1919 konat rovněž na území Těšínska pod kontrolou Národní rady. To vyvolalo další české protesty, které však polští představitelé odmítli.

Pokud by k těmto volbám na Těšínsku došlo, jistě by přispěly k zakonzervování dosavadního stavu a bylo by možné očekávat, že se dosavadní demarkační linie v budoucnu stane hranicí mezi Polskem a ČSR. Československá vláda proto začala usilovat o to, aby bylo území Těšínska obsazeno dohodovými vojsky. Toho se jí však nepodařilo dosáhnout, a proto bylo rozhodnuto provést obsazení Těšínska vlastními silami. Ve dnech 23.–30. ledna 1919 pak československá vojska po místy krutých bojích obsadila většinu území Těšínska až po řeku Visla. Příměří mezi oběma stranami bylo podepsáno 31. ledna 1919 a 3. února byla v Paříži stano-

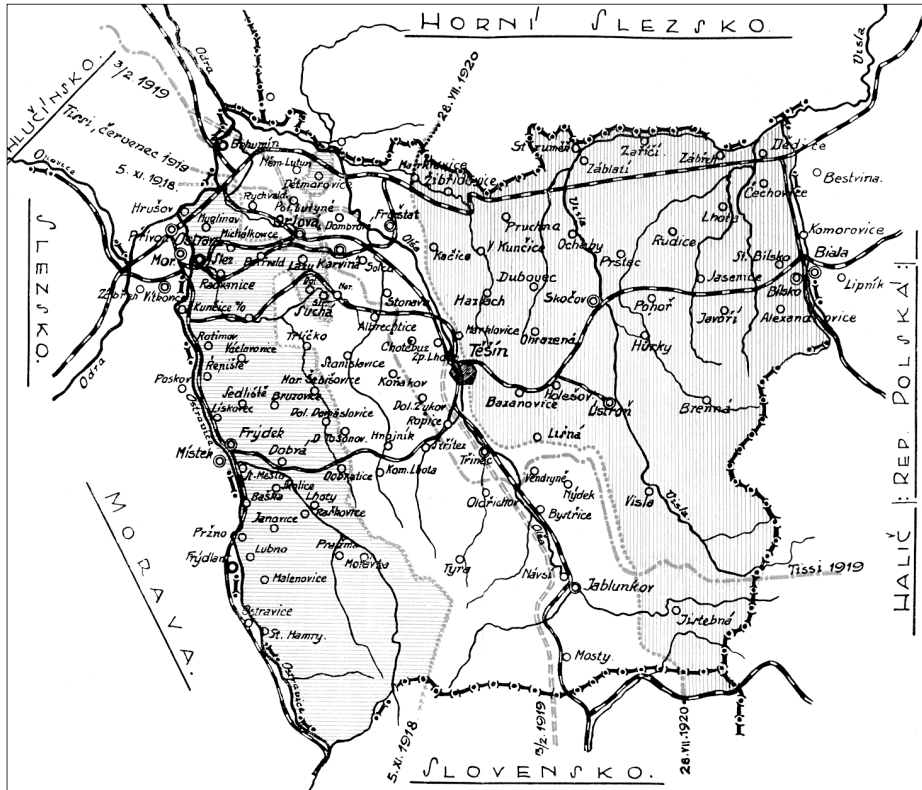

vena nová vojenská demarkační linie. Z hlediska československé vlády bylo nejdůležitější to, že se jí vojenským zásahem podařilo přenést celý spor na pařížskou mírovou konferenci.

V následujících diplomatických jednáních pak čeští představitelé mluvili o historické příslušnosti Těšínska k českým zemím a zdůrazňovali také argumenty hospodářské povahy, jelikož ostravsko-karvinský kamenouhelný revír byl nezbytný pro československý průmysl a košicko-bohumínská dráha byla jediným fungujícím železničním spojením českých zemí se Slovenskem. Polští představitelé se naopak dovolávali práva na sebeurčení, jelikož na většině těšínského území tvořili Poláci většinu obyvatel. Jelikož v tomto sporu nehodlala ani jedna strana ustoupit, bylo v září 1919 rozhodnuto uspořádat plebiscit, který měl zjistit vůli místního obyvatelstva.

Rozhodnutí o uspořádání plebiscitu na Těšínsku vedlo k vyhocení konfliktu mezi zdejšími Čechy a Poláky. Obě strany se snažily na hlasování co nejlépe připravit a zajistit si, aby pro připojení k jejich státu hlasovalo co nejvíce lidí. V tomto úsilí byl takřka každý prostředek pokládán za oprávněný, a tak docházelo k četným případům násilí na protivnících, stejně jako k pokusům o získání přízně obyvatelstva materiálními výhodami. To vše bylo rovněž na obou stranách doprovázeno agresivní propagandou. Mezispojenecká komise, která měla plebiscit připravit, přijela do Těšína 30. ledna 1920. Během několika týdnů se však ukázalo, že neustálý neklid, srážky mezi českým a polským obyvatelstvem a rovněž neochota obou stran přijmout podmínky hlasování, které navrhla komise, znemožňují provedení plebiscitu, jehož výsledek by uznaly obě strany. Konflikt mezi Čechy a Poláky se stále zostřoval a dění na Těšínsku začalo nabývat podoby lokální občanské války. Polští představitelé zpočátku pokládali rozhodnutí o plebiscitu za své vítězství, ale postupně se stále jasněji ukazovalo, že jeho výsledek je velmi nejistý. I když na Těšínsku podle rakouského sčítání lidu z r. 1910 většina obyvatel hovořila polsky, vůbec nebylo jisté, že všichni tito lidé budou opravdu hlasovat pro připojení k Polsku. Na Těšínsku totiž existovala početná skupina obyvatel, kteří sice hovořili místním polským dialektem, ale necítili se být v národním smyslu Poláky a při hlasování by se většinou zřejmě vyslovili pro připojení Těšínska k Československu. Takto smýšlející lidi na Těšínsku reprezentovali tzv. šlonzákovci v čele s Josefem Koždoněm. Podobné stanovisko zastávali také těšíňští Němci, kteří očekávali, že v Československu, kde žila obrovská německá menšina čítající 3 miliony osob, budou mít lepší postavení než v Polsku. Zvláště šlonzákovci byli proto terčem útoků z polské strany, jelikož z hlediska uvědomělých Poláků šlo o zrádce a renegáty.

V dubnu 1920 Polsko oficiálně odmítlo plebiscit jako neproveditelný, a postupně se tak začalo prosazovat řešení sporu prostřednictvím mezinárodní arbitráže. Mezinárodní situace byla ovšem v létě 1920 pro Polsko krajně nepříznivá, jelikož právě vedlo válku se sovětským Ruskem, která se po počátečních úspěších

Mapa Těšínského Slezska, do níž jsou zaznačeny navrhované demarkační linie z let 1918–1920. Symbol ××××× vyjadřuje hranici určenou Zemským národním výborem a Radou Narodowou z 5. listopadu 1918; - - - - - vojenskou hranici dle návrhu ze 3. února 1919 v Paříži; ••••• hranici navrženou předsedou dohodové komise Tissim v červenci 1919 v Paříži; ●●●●● hranici určenou Radou velvyslanců v Paříži 28. července 1920, která v podstatě vyjadřuje dnešní stav.

obrátila v neprospěch Polska. Československé diplomacii se tak podařilo dosáhnout rozhodnutí, které zcela uspokojovalo české zájmy. Podle rozhodnutí Rady velvyslanců z 28. července 1920 získalo Československo celý ostravsko-karvinský kamenouhelný revír i košicko-bohumínskou dráhu. Z historického území Těšínského knížectví bylo Československu přiřčeno celkem 1 280 km², kde podle sčítání lidu z r. 1910 žilo 295 tisíc obyvatel. Polsko pak získalo 1 002 km², kde podle téhož sčítání žilo 139 tisíc obyvatel. V Československu nad výsledkem arbitráže převažovala mírná spokojenost, v Polsku však bylo rozhodnutí Rady velvyslanců vnímáno jako naprosto nespravedlivé. Tyto polské pocity lze sice chápat, ale věcně neexistoval důvod pro to, aby těšínská otázka byla příčinou nějakého trvalého odcizení nebo nepřátelství mezi oběma státy. Pro Polsko, na rozdíl od Českoslo-

venska, nebylo získání nebo naopak ztráta Těšínska nějakou zásadní existenční otázkou. Československo by naopak v případě ztráty uhelného revíru a fungujícího železničního spojení českých zemí se Slovenskem prostřednictvím košicko-bohumínské dráhy čelilo obrovským dopravním a hospodářským problémům. V Polsku se pro oblasti fryštátského a českotěšínského politického okresu, které byly z území, jež připadlo Československu, nejvíce polské, začalo používat označení Zaolzí (Zaólśi, p. Zaolzie).

Kromě uhelného revíru a košicko-bohumínské dráhy se však na československém území díky rozhodnutí velmocí ocitla také poměrně početná polská menšina. Je třeba říci, že bezprostředně po rozdělení Těšínska přikročily československé úřady k dosti bezohledným a obtížně obhajitelným zákrokům vůči polskému obyvatelstvu. Šlo především o změny vyučovacího jazyka v několika desítkách škol z polského na český a propuštění mnoha polských státních zaměstnanců z jejich dosavadních míst. V obcích na Těšínsku pak byly jmenovány správní komise, v nichž byli početně zastoupeni čeští aktivisté z dob plebiscitu a šlonzákovci, kteří byli uvědomělými Poláky považováni za zrádce a renegáty. Také první sčítání lidu, které se v Československu konalo v únoru 1921, vnímali Poláci jako zárok namířený proti sobě. V porovnání s rakouským sčítáním lidu klesl počet Poláků v československé části Těšínska zjištěný při tomto sčítání na polovinu, tedy asi na 70 tisíc osob. To bylo způsobeno několika skutečnostmi. Především tím, že československé občanství neobdrželi po roce 1920 automaticky všichni obyvatelé, ale pouze ti, kteří měli domovskou příslušnost v některé ze zdejších obcí před rokem 1918, takže několik desítek tisíc imigrantů z někdejší rakouské Haliče, kteří na Těšínsko do r. 1918 přicházeli za prací, muselo o občanství složitě žádat, přičemž o jeho udělení, nebo neudělení rozhodovaly podle své úvahy československé úřady. Další příčinou úbytku Poláků při sčítání bylo, že čs. úřady vycházely z toho, že za Poláky je třeba považovat pouze ty občany, kteří se jimi sami cítí být, takže několik desítek tisíc polským dialektem hovořících šlonzáků, kteří se při sčítání lidu prohlásili za Šlonzáky-Čechoslováky, bylo ve výsledku připočítáno k Čechům. Bezprostředně po rozdělení Těšínska také tu jeho část, která byla přiřčena ČSR, opustilo 12–14 000 Poláků. Že tyto postupy československé administrativy vyvolávaly mezi uvědomělými Poláky odpor, lze chápat, ale je třeba připomenout, že obdobným způsobem vůči svým národnostním menšinám postupovaly i jiné stře-doevropské státy včetně Polska.

K většině restriktivních opatření vůči polské menšině došlo během prvních dvou let po rozdělení Těšínska. Dá se říci, že po obecních volbách v roce 1923 se situace postupně uklidňovala, a i když i poté v některých obcích nadále vládly správní komise a stanovisko úřadů vůči polské menšině zůstávalo podezíravé a nevlídné, rozvoji polského národního života nebyly ze strany úřadů kladeny vážnější překážky. V parlamentních volbách v listopadu 1925 získala polská menšina

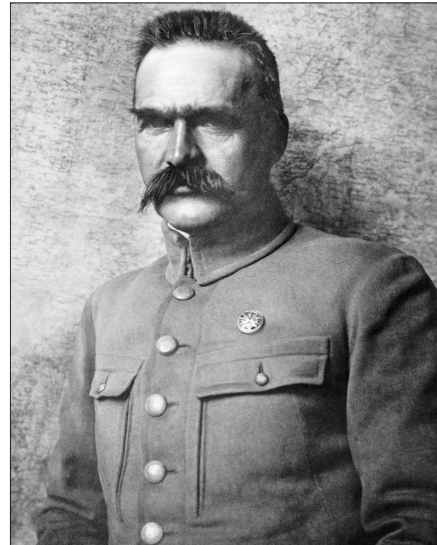

dva své zástupce, poslance Leona Wolfa jako zástupce polských občanských stran a polských socialistů a Karola Śliwku, který byl vůdcem skupiny polských funkcionářů KSČ.

I když v Polsku byl všeobecně rozšířen pocit křivdy a nespravedlnosti ve vztahu k rozhodnutí velmocí o Těšínku, bylo Polsko počátkem 20. let plně zaměstnáno řešením jiných závažných problémů, takže se zde projevovala ochota dosáhnout určitého dorozumění s Československem. Tyto tendence vyvrcholily v dubnu 1925 podpisem několika smluv, které měly urovnat vztahy mezi oběma státy.

V dubnu 1926 došlo v Polsku k tzv. májovému převratu, který přivedl k moci Józefa Piłsudského, jenž zde nastolil autoritativní režim tzv. sanace. Ačkoli Piłsudski osobně nebyl Čechům nijak příznivě nakloněn a československý stát pokládal za umělou konstrukci, která nemá naději se trvale udržet, v prvních letech jeho vlády nedošlo v československo-polských vztazích k žádným změnám. Také na Těšínku se vztahy mezi Čechy a Poláky postupně uklidňovaly, a i když na obou stranách částečně přetrvávaly vzájemné resentimenty z dob plebiscitu a na polské straně všeobecně rozšířený pocit křivdy a diskriminace, je druhá polovina 20. let obecně pokládána za období dosud největšího sblížení obou národností. Za vrchol vzájemného sblížení se obecně pokládá rok 1929. V tomto roce také polská menšina zaznamenala dosud největší úspěchy, když se jí podařilo ve spojení s židovskými stranami získat v poslanecké sněmovně dva zástupce. Stali se jimi vůdce polských socialistů na Těšínku Emanuel Chobot a předseda Polské lidové strany dr. Jan Buzek. Třetím polským poslancem zůstával komunistický funkcionář Karol Śliwka. V dubnu 1929 se také po několikaletých obstrukcích z české strany stal starostou Karviné představitel polské menšiny, všeobecně respektovaný předseda

Józef Piłsudski (+1935) na fotografii vzniklé mezi lety 1910–1920. Tento litevský rodák se významnou měrou podílel na vzniku samostatného polského státu. Od listopadu 1918 byl vrchním velitelem polského vojska, v jehož čele stál v boji proti Rudé armádě. V letech 1926–1935 držel pevně ve svých rukou vládu v celém Polsku. I když měl vůči Čechům a Československu nepříliš kladný vztah, nedošlo po jeho převratu v r. 1926 až do r. 1933 k nějakému radikálnímu zvratu v československo-polských vztazích.

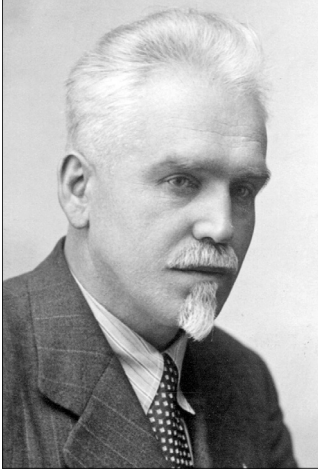
polské Matice školské dr. Waclaw Olszak. Již v prosinci 1928 přitom Poláci získali svého zástupce při volbách do moravskoslezského zemského zastupitelstva.

Úspěchy polské menšiny na konci 20. let byly zčásti umožněny také díky podpoře, kterou jí poskytoval polský konzulát. To bylo potenciálně dosti nebezpečné, jelikož polská menšina se tak stávala závislou na zahraniční politice Polska. V době, kdy bylo Polsko ohroženo německým revizionismem, neměla polská diplomacie zájem vyvolávat konflikty s Československem. Byla ovšem otázka, co se stane, pokud se polská zahraniční politika změní.

Počátek třicátých let byl poznamenán velkou hospodářskou krizí a s ní související krizí demokracie, která se projevila rozšířením nedemokratických režimů, především nástupem nacistů v Německu. V Polsku pak vládnoucí režim zůstal pronásledování svých protivníků, když se ve vládním táboře stále výrazněji prosazovala skupina mladších armádních důstojníků, tzv. plukovníků, z nichž se nejvýraznější postavou stal budoucí polský ministr zahraničí Józef Beck.

Pokud však jde o situaci polské menšiny na Těšínsku, vypadá to, že v letech 1930–1933 se toho mnoho nezměnilo. I když hospodářská krize těžce zasáhla i tento region, nezdá se, že by to nějak výrazněji poznamenalo rozvoj polské menšiny. Ačkoli z polské strany se často ozývaly stížnosti, že Poláci jsou ze zaměstnání propouštěni ve větší míře než Češi, přičemž je v těchto případech na tyto lidi vyvíjen nátlak, aby své děti začali posílat do českých škol, po celé období let 1930–1933 počet dětí v polských školách stoupal. Poslanec Chobot při přednášce v Praze v únoru 1933 konstatoval, že za poslední čtyři roky se zvýšil počet žáků v polských školách o 1 254 osob, z toho o 500 žáků v obecných a o 754 v měšťanských školách.

Rok 1933 ovšem znamenal určitý přelom v dosavadních československo-polských vztazích. Oba státy se cítily být ohroženy ze strany tzv. Paktu čtyř, což byl Mussoliniho projekt, který předpokládal utvoření direktoria Velké Británie, Francie, Německa a Itálie, jež by řešilo sporné mezinárodní otázky. Obavy z důsledků, jaké by měla realizace tohoto projektu pro menší státy, vedly představitele Polska i ČSR k úvahám a diplomatickým jednáním o možném spojení. Navázání trvalé spolupráce mezi oběma státy se však nakonec ukázalo jako nereálné, jelikož jejich zájmy se zdály být příliš odlišné. Definitivní rozchod mezi zahraniční politikou Polska a ČSR se pak projevil také v životě polské menšiny. Poté, co zmizela naděje na spojení s Československem, se polské ministerstvo zahraničí začalo energičtěji angažovat ve věci polské menšiny na čs. Těšínsku. Oficiálně byla tato angažovanost zdůvodněna nutností bránit polskou menšinu před čechizačním útlakem. Je však třeba připomenout, že polské menšiny v jiných státech (např. právě v Německu) se nacházely v mnohem svízelnější situaci než polská menšina v Československu, což ovšem polským vládním kruhům nijak nebránilo v tom, aby s těmito státy oficiálně udržovaly přátelské vztahy.

Karol Śliwka (+1943) se narodil v hornické rodině v Bystrici nad Olší. Během první světové války vstoupil v Rusku do polských legií. Studoval práva v Krakově a od počátku 20. let se velmi aktivně zapojoval do politického dění na Těšínsku. Redigoval několik polsky vydávaných periodik – *Robotnik*, *Głos Robotniczy*, *Trybuna*, *Trzyńczan* ad., byl členem Komunistické strany Československa, za kterou byl také třikrát zvolen do Národního shromáždění (v letech 1925, 1929 a 1935). V roce 1940 jej zajalo gestapo a následně byl deportován do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde zemřel.

Dne 26. ledna 1934 byl po delších a pečlivě utajovaných jednáních podepsán pakt o neútočení mezi Polskem a nacistickým Německem. Jelikož oba státy byly až dosud zarytými protivníky, vyvolala tato zpráva obrovské překvapení. Ve stejné době, kdy Polsko podepsalo tuto smlouvu, byla v Polsku u příležitosti 15. výročí obsazení Těšínska československým vojskem zahájena ostrá protičeskoslovenská kampaň.

V životě polské menšiny se změna projevila hlavně příchodem nového konzula Leona Malhommeho. Ten přišel na Těšínsko s úkolem usměrnit polskou menšinu v souladu se záměry polské diplomacie. Cílem bylo vytvořit jednotnou organizaci polské menšiny, fungující na stejných ideologických principech jako vládnoucí režim v Polsku. Tyto snahy však narazily na odpor polských socialistů, především jejich vůdce Chobota, který dával otevřeně najevo svůj nesouhlas s novou politikou. Bylo to pochopitelné, jelikož polští socialisté na Těšínsku udržovali blízké vztahy se svými soudruhy v Polsku, kteří byli vládnoucím režimem pronásledováni.

Chobot se stal proto terčem ostrých útoků ze strany polského konzulátu i dalších představitelů polské menšiny. V Chobotově vlastní straně došlo k rozkolu, když část členů trvala na nutnosti podřídit se konzulátu a spolupracovat s představiteli polských občanských stran. Polská diplomacie zatím pokračovala ve své kampani proti Československu, přičemž nezůstalo pouze u slov. II. oddělení polského hlavního štábu začalo na čs. Těšínsku organizovat diverzní skupiny, které v letech 1935–1936 provedly mnoho útoků typu rozbíjení oken v českých školách, ničení státních symbolů apod.

V parlamentních volbách v květnu 1935 získala polská menšina pouze dva mandáty. Svůj mandát si udržel komunistický funkcionář Karol Śliwka a podruhé byl zvolen dr. Leon Wolf jako zástupce polského bloku, který kandidoval na listině Hlinkovy slovenské ľudové strany. O svůj mandát však přišli polští socialisté,

kterí utvořili společnou kandidátku s českými sociálními demokraty, ale nezískali dostatek hlasů na to, aby jim mohl být přidělen mandát.

Ze strany polské diplomacie došlo na přelomu let 1935/1936 k jistému přerušení dosavadní protičeskoslovenské kampaně, jelikož bylo zřejmé, že k ničemu nevede. Pokud jde o polskou menšinu, je zřejmé, že kampaň z let 1934–1935 její postavení nejen nezlepšila, ale výrazně zhoršila. Zatímco v letech 1929–1933 počet dětí v polských školách stoupal, od roku 1934 nepřetržitě klesal.

V následujících letech pak také došlo k obnovení spolupráce mezi jednotlivými stranami polské menšiny. Polští socialisté byli zklamáni postupem svých českých soudruhů a to, že jim nebyl po volbách přidělen mandát, vnímali jako zradu. Začali proto hledat cestu zpět k občanským stranám. Tu jim usnadnilo to, že jejich nejbližší partner, totiž socialisté v Polsku, po úmrtí Piłsudského poněkud zmírnili své opoziční stanovisko vůči vládnoucímu režimu.

K oficiálnímu obnovení spolupráce mezi polskými socialisty a zástupci občanských stran došlo v roce 1937. Jako odpověď na výzvu československé vlády, aby národnostní menšiny formulovaly své požadavky a stížnosti, utvořili představitelé polské menšiny v březnu 1937 z iniciativy socialistů tzv. Dorozumívací výbor, který měl formulovat polské požadavky. Memorandum s těmito požadavky bylo zpracováno během několika měsíců a v prosinci 1937 je delegace polské menšiny předala premiéru Milanu Hodžovi.

Po obsazení Rakouska nacistickým Německem v březnu 1938 se mezinárodní napětí prohloubilo. Na Těšínsku došlo koncem března 1938 k sjednocení polských občanských stran v rámci jedné organizace pod názvem Svaz Poláků v Československé republice, přičemž od počátku bylo zcela zřejmé, že je řízen polským ministerstvem zahraničí. V následujících měsících zahájil Svaz Poláků agresivní náborovou kampaň, která měla do jeho řad přivést co nejvíce příslušníků polské menšiny a také zastrašit ty Poláky, kteří by s takovou politikou nesouhlasili. Mimo Svaz Poláků zůstávali pouze polští socialisté, kteří ovšem byli Svazem Poláků tolerováni výhradně proto, aby odváděli část příznivců komunistům. Socialisté sice občas některé praktiky Svazu Poláků kritizovali, ale s národnostními požadavky, jaké Svaz Poláků vznášel vůči československé vládě, solidarizovali.

Československé drama vyvrcholilo v září 1938. Poté, co vlády Velké Británie a Francie vyzvaly Československo, aby na německé požadavky přistoupilo, se o svůj podíl na kořisti přihlásila rovněž polská diplomacie. Již 21. září vystoupil polský velvyslanec v Praze s požadavkem, aby byla otázka území obývaného polskou menšinou řešena stejným způsobem jako otázka území obývaného sudetskými Němci. Tyto požadavky doprovázela v Polsku mohutná protičeskoslovenská kampaň a také obnovená činnost diverzních skupin na československém Těšínsku. Československá vláda projevila ochotu k jednání a 25. září odeslala odpověď na polskou nótu, v níž dala najevo připravenost k územním ústupkům.

Takovouto odpověď však polská vláda nepokládala za dostačující a požadovala co nejrychlejší odstoupení území fryštátského a českotěšínského okresu.

Československá vláda na polské požadavky odpověděla 30. září. Vyslovovala souhlas s odstoupením části svého území Polsku a zaručovala se, že hraniční úpravy budou provedeny za všech okolností a bez ohledu na vývoj mezinárodní situace nejpozději k 1. prosinci 1938. Ministr Beck však tento československý návrh odmítl jako neuspokojivý a ještě 30. září odeslal do Prahy již připravené ultimátum, které měla československá vláda přijmout či odmítnout do 12:00 hod. 1. října. Nóta požadovala okamžité stažení československé armády a policie z většiny území Těšínska a celkovou evakuaci území českotěšínského a fryštátského okresu během následujících 10 dnů. Československo nebylo po mnichovské konferenci v situaci, kdy by si mohlo dovolit odmítnout, a tak mu nezbylo než předložené ultimátum akceptovat.

Polská diplomacie po celá třicátá léta obviňovala Československo z útisku a pronásledování polské menšiny. V týdnech a měsících, které následovaly po obsazení

Pochodující polská vojska na Hlavní třídě v Českém Těšíně na počátku října 1938. Rozporuplné pocity vyvolával příchod polských jednotek na území českého Těšínska. Polský tisk tento čin hodnotil velmi pozitivně a titulní stránky přinášely patetická hesla – *Jesteśmy obywatelami Wolnej Polski. Zagłębie karwińskie i okręg trzyniecki wracają do Macierzy* (Robotník Śląski). Naopak bez iluzí vnímalo příchod polské armády české obyvatelstvo – např. gen. Alois Vicherek, rodák z Petřvaldu u Karviné, si zaznamenal – *Poláci nemilosrdně pronásledovali český živel a terorizovali ho propouštěním z práce, vypovídáním z bytů a zabavováním majetku. Vše, co bylo české, bylo ničeno. Česká mluva i pozdravy zakázány – za pozdrav „Nazdar“ pokuta 4 zl...*

tohoto území Polskem, se však jasně ukázalo, jak si „spravedlivou menšinovou politiku“ představuje polská administrativa. Na zabraném území žilo podle sčítání lidu z r. 1930 asi 216 tisíc osob, z toho 76 tisíc Poláků, 120 tisíc Čechů a 17 tisíc Němců. Bezprostředně po polském záboru začal masový exodus českých i německých obyvatel, který zřejmě postihl více než 30 tisíc osob. Cílem polských úřadů bylo přinutit co nejvíce Čechů k odchodu a nějaké respektování práv české menšiny vůbec nepřipadalo v úvahu. V Polsku panovala ohledně připojení Zaolzí takřka jednomyslná shoda v tom smyslu, že tak bylo učiněno zadost dějinné spravedlnosti. Zvláště opoziční představitelé však vyjadřovali rozpaky nad brutalitou a bezohledností, s jakou k získání tohoto území došlo.

LITERATURA

- BORÁK MEČISLAV – GAWRECKI DAN (edd.), *Nástin dějin Těšínska*, Ostrava – Praha 1992.
- DŁUGAJCZYK EDWARD, *Tajny front na granicy cieszyńskiej. Wywiad i dywersja w latach 1919–1939*, Katowice 1993.
- GAWRECKI DAN, *Politické a národnostní poměry v Těšínském Slezsku 1918–1938*, Český Těšín 1999.
- CHLEBOWCZYK JÓZEF, *Nad Olzą. Śląsk Cieszyński w wiekach XVIII, XIX i XX*, Katowice 1971.
- KAMIŃSKI MAREK KAZIMIERZ, *Konflikt polsko-czeski 1918–1921*, Warszawa 2001.
- KÁŇA OTAKAR – PAVELKA RICHARD (pseudonym Stefanie Stanisławské), *Těšínsko v polsko-československých vztazích 1918–1939*, Ostrava 1970.
- KOZEŃSKI JERZY, *Czechosłowacja w polskiej polityce zagranicznej w latach 1932–1938*, Poznań 1964.
- MISZEWSKI DARIUSZ, *Aktywność polityczna mniejszości polskiej w Czechosłowacji 1920–1938*, Toruń 2002.
- VALENTA JAROSLAV, *Česko-polské vztahy v letech 1918–1920 a Těšínské Slezsko*, Ostrava 1961.
- ŽÁČEK VÁCLAV (ed.), *Češi a Poláci v minulosti. Díl II.*, Praha 1967.

RESUMÉ

TĚŠÍN REGION IN CHANGES OF THE CZECHOSLOVAK AND POLISH RELATIONSHIPS IN 1918–1938

After the breakdown of the Habsburg monarchy, there was a dispute between Czechoslovakia and Poland about the Těšín Region which was resolved by its division in 1920. Czechoslovakia received the bigger part of the territory and population and a large Polish minority was created. This division was perceived as unjust by Poland, which is why in 1938 it made use of the opportunity to get the territory back.

POŘADATEL: Matice slezská

MÍSTO A DATUM KONÁNÍ: Kulturní a společenské středisko Střelnice, Český Těšín,
14. října 2008

TĚŠÍNSKO V PROMĚNÁCH STALETÍ

SBORNÍK PŘEDNÁŠEK Z LET 2008–2009
K DĚJINÁM TĚŠÍNSKÉHO SLEZSKA

RADIM JEŽ – DAVID PINDUR (EDD.)

© 2010 Vydalo MUZEUM TĚŠÍNSKA, P. O., Hlavní tř. 15, 737 01 Český Těšín
a MATICE SLEZSKÁ – TĚŠÍNSKÁ OBLAST, Hlavní tř. 1a, 737 01 Český Těšín

Redakce PHDr. RADIM JEŽ, PHDr. DAVID PINDUR

Odborná spolupráce PHDr. JAN AL SAHEB

Grafická úprava a sazba KAZIMIERZ GAJDZICA

Podklady pro rodokmeny PHDr. RADIM JEŽ

Podklady pro rejstříky PHDr. JAN AL SAHEB, PHDr. RADIM JEŽ

Jazyková editace MGR. LUCIE BRŇOVJÁKOVÁ

Překlady resumé MGR. LENKA MANDRYSOVÁ

Tisk a vazba **FINIDR** FINIDR, S. R. O., Český Těšín

Všechna práva vyhrazena

Vydání první, Český Těšín 2010

ISBN 978-80-86696-12-6